

“El ‘cas Añoveros’ va servir per a reconsiderar la relació Església-estat”

José Ángel Ubieta (Bilbao, 1926) era vicari general de la diòcesi de Bilbao quan, l'any 1974, va esclatar un greu conflicte entre l'Església i el règim de Franco. El bisbe Antonio Añoveros i ell foren arrestats per haver llegit una homilia que defensava la identitat i la llengua basques.

Senyor Ubieta, aquest mes ha fet cent anys del naixement del bisbe Antonio Añoveros, de qui vós fóreu la mà dreta al bisbat de Bilbao. Com era com a persona?

—El bisbe Añoveros, com ho reconeix tothom, era un home senzill, bondadós i ferm. Jo, a més, li aplico l'adjectiu d'evangèlic, pels valors de fidelitat a Crist que tenia, com també per la generositat i gran bondat personal.

—Quan era bisbe de Cadis, Añoveros va renunciar a una reforma de la catedral, adduint que hi havia unes altres prioritats socials. Es diu que era una persona amb una gran humanitat...

—És totalment cert. Tot allò que va fer a Cadis ho explica molt bé el seu antic secretari, José Miguel Abad, en un llibre titulat *El obispo Añoveros, una vida apasionante*. Abad en destaca dues coses: la relació personal que don Antonio tenia amb la gent de les comunitats i les parròquies, i també el seu interès pel paper de l'Església vers els problemes socials. En aquest aspecte, va procurar de no tenir despeses extraordinàries en les coses de l'Església i destinar els diners als més necessitats.

—Aquesta humanitat es va manifestar també quan va defensar els sacerdots bascs empresonats a Zamora per motius polítics...

—Añoveros va buscar insistentment el trasllat cap a cases religioses dels sacerdots biscaïns que es trobaven en aquella anomenada “presó concorda-

tària”. Jo mateix vaig acompanyar-lo quan el 10 de desembre de 1973 ell i el bisbe de Sant Sebastià, Jacinto Argalla, van visitar el general Franco per demanar-li aquest favor. Però l'assassinat de Carrero Blanco el dia 20 va interrompre les gestions que Franco havia promès.

—Per què hi havia tants sacerdots polititzats a la diòcesi de Bilbao en aquella època?

—Les diòcesis del País Basc tenien unes peculiaritats polítiques, però sobretot, a partir del 1965, després del concili Vaticà II, molts sacerdots de diverses diòcesis de l'estat espanyol es van mostrar en desacord amb la línia política i social del règim. Sí que és cert, però, que al País Basc els problemes foren més greus per la qüestió de la llengua i la identitat, a més de les conseqüències de la guerra civil. El bisbe de Vitòria, Mateo Múgica, va ser expulsat pels dos bàndols i hi va haver setanta sacerdots assassinats, dels quals 15 foren morts pels franquistes. A més, uns 200 sacerdots de Vitòria foren expulsats cap a unes altres diòcesis pel règim de Franco.

—De fet, el bisbe Añoveros va participar a la guerra civil com a capellà de l'exèrcit franquista. Aquesta va ser una de les causes per les quals, d'entrada, no fou gaire ben rebut en arribar al bisbat de Bilbao?

—És cert que don Antonio va ser capellà del que s'anomenaven *frentes y hospitales*. Però durant la guerra i la postguerra, quan era a Navarra, també

va atendre espiritualment gent de l'altre bàndol que havia de ser afusellada. Les dificultats que va tenir amb un grup de capellans de Bilbao no eren per això, sinó pel fet que no hi hagués hagut cap consulta prèvia sobre el seu nomenament.

—Què el va impulsar a comprometre's en la defensa de la identitat i la llengua basques?

—Des del primer moment, el bisbe Añoveros va voler continuar la tasca d'aplicació del concili Vaticà II que el seu predecessor, el bisbe José Maria

Cirarda, havia iniciat durant els tres anys que va ser a Bilbao, on el concili havia estat rebut amb dificultats. Hi havia qüestions importants a resoldre, com ara la coresponsabilitat entre sacerdots religiosos i laics, l'ús habitual del castellà i l'èuscar, els valors del poble basc o el desenvolupament dels centres educatius diocesans. Hi havia coses que havien quedat pendents després d'anar-se'n el bisbe Cirarda, com ara la posició respecte a les vagues i l'actitud del bisbat envers els problemes del poble basc. Cal tenir en compte que en aquell moment ETA ja havia començat a matar i hi havia presos que eren torturats. Per això, en arribar a Bilbao, Añoveros, a petició del consell presbiteral, va encarregar un estudi d'aquests problemes a una comissió del secretariat social. L'any 1974 aquesta comissió tenia preparats tres informes, dels quals un era sobre els drets del poble basc.

“En aquella època l'ús de l'èuscar era considerat com un gest polític separatista”

—D'aquí va sorgir l'homilia que el 1974 va aixecar la ira del govern d'Arias Navarro?

—L'homilia va ser escrita per la comissió del secretariat social i revisada i corregida pel bisbe Añoveros i un grup de persones entre les quals també hi era jo.

—No la vau escriure vós?

—Això s'ha dit alguna vegada, però no és cert. A mi, com a vicari general, em va tocar d'enviar-la a les parròquies, acompanyada d'una breu carta on

s'indicava que el text fos llegit íntegrament i sense comentaris.

—Com es va rebre l'homilia a les parròquies?

—Uns quants sacerdots, pocs, em van expressar les dificultats que veien de llegir el text als seus feligresos. Jo els vaig dir que si ho creien convenient que no la llegissin. D'una altra banda, a alguns sacerdots els va semblar fins i tot poc contundent, però la gran majoria la va acollir amb normalitat.

—Per què el bisbe Añoveros va assumir el risc de fer llegir una homilia com aquella durant la dictadura?

—Va assumir-ne el risc perquè la qüestió s'incloua en el reconeixement dels valors identitaris del poble basc a la llum del magisteri del papa Joan XXIII i el concili Vaticà II. En realitat, aquest tema abastava molts aspectes, però ell es va voler centrar en el de la llengua, que en aquella època no era prou reconeguda a la pràctica.

—La resposta del règim a l'homilia va ser molt contundent, fins al punt que el bisbe i vós vau patir arrest domiciliari i us volien expulsar del país. Com ho vau viure?

—Allò que a l'àmbit diocesà era una mesura pastoral, a les altures de Madrid, on es vivien moments molt tensos, es va interpretar com una posició conflictiva. Cal tenir en compte la dificultat que després de l'assassinat de Carrero Blanco hi havia entre Arias Navarro i el cardenal Tarancón, com va deixar escrit aquest a les seves memòries. Va arribar l'ordre del Ministeri de Governació de retenir-nos als nostres domicilis i, més tard, una altra de verbal, a través del cap superior de policia de Biscaia, d'expulsar-nos. Jo ho vaig viure amb el sentiment de qui ha complert el seu deure, però també vaig ser conscient del patiment que notava en la meva família i de les diverses reaccions del poble cristià.

—Per què creieu que Arias Navarro, aleshores president del govern espanyol, va prendre una decisió tan extrema?

—Crec que hi va influir molt l'informe que l'Ajuntament de Bilbao va enviar al Ministeri de Governació, que considerava aquella actuació del bisbe com la gota que feia vessar el got de les diferències que hi havia des del temps del bisbe Cirarda entre el bisbat

EL TEMPS

i l'ajuntament. Cal tenir en compte que en aquella època l'ús de l'èuscar era considerat com un gest polític nacionalista i separatista.

—S'ha dit que el general Franco no en sabia res, de l'expulsió, i que la seva intervenció va ser decisiva per a posar fi a la pugna entre el govern espanyol i el Vaticà?

—En opinió meua, basant-me en allò que diu Tarancón, la decisió va ser presa pel govern d'Arias Navarro. Franco se'n va assabentar després i a la reunió que va tenir la setmana següent amb el govern va voler atenuar la posició que havien pres Arias Navarro i el ministre de Governació. La seva intervenció sembla que fou decisiva, i retirà progressivament l'ordre d'expulsió.

—El cardenal Tarancón va respondre amenaçant d'excomunicar el responsable de l'expulsió del bisbe Añoveros. Tenint en compte que el responsable últim de signar l'expulsió era Franco, l'excomunió anava dirigida al cap de l'estat?

—El codi del dret canònic preveu un decret d'excomunió per a qui expulsi un bisbe o li impedeixi l'acció pastoral.

“A alguns sacerdots l'homilia els va semblar fins i tot poc contundent”

Aquesta norma la tenien assumida el cardenal Tarancón i el consell executiu de la Conferència Episcopal Espanyola per fer-la pública quan es decidís l'expulsió definitiva, perquè fins aleshores tot s'havia fet de manera verbal. Qui signés l'expulsió en seria considerat responsable.

—Tarancón va dir que portava el document d'excomunió a la butxaca de la sotana. Creieu que hauria consumat l'excomunió de Franco?

—Sí. Però, en realitat, no era Tarancón qui prenia aquella decisió, sinó el dret canònic. Tarancón només es mostrava disposat a fer allò que el dret canònic prescriu.

—Quines repercussions va tenir el cas Añoveros per al règim franquista?

—Al País Basc, en vista de les divisions fortes que hi havia fins i tot entre els sacerdots, el bisbe Añoveros va mostrar que estava disposat a defensar els valors que reconeix l'Església. Aquest gest de valentia va ser molt convincent. A Madrid, la polèmica pel cas Añoveros va servir perquè es reconsiderés quina havia de ser la relació entre l'Església i l'estat després del concili Vaticà II. Es van adonar que l'acord vigent, establert pel concordat del 1953, ja no era el més apte. De tota manera, per a resoldre-ho va caldre que arribés la democràcia.

—Sigui com vulgui, aquella polèmica va malmetre la salut del bisbe Añoveros...

—Va afectar-lo perquè no pensava que aquella homilia, que per a ell era una actuació pastoral, arribés a tenir unes conseqüències tan fortes en les relacions entre l'Església i l'estat. La seva salut va anar empitjorant fins que el 1978 va decidir de renunciar a encapçalar la diòcesi de Bilbao.

—Avui dia, encara hi ha bisbes i sacerdots al País Basc amb actituds semblants a les del bisbe Añoveros amb relació a la llengua i la identitat basques?

—Allò fonamental és que el panorama, amb la democràcia, ha canviat. En la qüestió dels drets humans i l'ús de la llengua hi ha uns criteris molt diferents. Els bisbes i sacerdots actuals usen l'èuscar amb normalitat i es preocupen més dels problemes reals de la fe cristiana en una època secularitzada.

Xevi Camprubí